

– Бу киши бизнинг маҳалладан, яхши танийман. Ишлайман, деса иш кўп, лекин ҳеч қаерда ишламайди. қачон қараса, ҳокимиятни эшигида бир муаммоси билан турган бўлади.

ИНСОФИНГ БОРМИ, НОИНСОФ?

ҚУСУРЛАРДАН ҚАЧОН ҚУТУЛАМИЗ?

Швейцариянинг таърифини эшитмаган, ўқимаган одам кам бўлса керак. Чиндан ҳам жуда гўзал, ўзига хос мамлакат. Худуд жиҳатдан ҳам, аҳоли сонига нисбатан ҳам унча катта бўлмаган мамлакат пойтахти Берн. Швейцария – Европанинг энг гўзал, энг бой, энг сокин ва тинч давлатларидан бири. Жаҳоннинг энг ишончли банклари ҳам шу мамлакатда.

Дунёнинг кўплаб давлатлари, пулдор одамлари бойликларини айнан Швейцария банкларида сақлайди. Бундан ташқари, аксарият сиёсий музокаралар учун бетараф майдон танлаш лозим бўлганда Швейцария, аниқроғи, унинг Женева шаҳри танланади. Кўплаб халқаро ташкилотлар, жумладан, БМТнинг бир неча ташкилоти қароргоҳи Женевада жойлашган. Бу жиҳатдан ҳам Женева дунёга машҳур. Татьяна Лиазнованинг «Баҳорнинг ўн етти лаҳзаси» номли кўп қисмли телевизион фильмини ҳамма кўрган десак ёлғон бўлмас. Ана шу фильмда ҳам энг нозик,

сирли суҳбат ва учрашувлар Бернда кечади.

Энг кизиғи шундаки, яқин-яқингача Швейцария БМТга аъзо эмас эди. Ҳолбуки, юқорида ёзганимиздек, бу халқаро ташкилотнинг бир неча ташкилоти, жумладан, иқтисодий масалалар билан шуғулланувчи ЮНКТАДнинг бош қароргоҳи шу шаҳарда. Биз ана шу халқаро ташкилот билан ҳамкорликда ташкил этилган Ўзбекистонда хусусийлаштириш масалаларига бағишланган халқаро конференцияда иштирок этиш учун борган эдик (1995 йил).

(Давоми 3-саҳифада)

САВДОДАГИ “ЎЙИН”ЛАР

Жамоатчилик назорати

Бир неча йил муқаддам суваракдек кўпайиб, нарх-навони оширишда пойга ўйнаган пойтахт дорихоналарини тартибга келтириш йўлида бошланган текшир-текширдан қанчалар қувонган бўлсак, унинг “деҳқон бозор”ларида “арзонлаштирилган” қишлоқхўжалик маҳсулотлари савдо ярмаркаси ташкил этилганлигидан унданда кўпроқ хурсанд бўлган эдик.

Тўғри, ўшанда дорихоналардаги ноқонуний хатти-ҳаракатлар сал эпаккага келгандай кўринган бўлсада, аслида бу мошинасини катта тезликда ҳайдаб келаётган кишининг ДАН пости олдидан қоидали ўтиб, уловини яна шамолдай елдирганига ўхшар эди. Бу – текшир-текшир умуман натижа бермабди-да, дегани эмас, албатта. Биринчидан, шифокор рецептсиз берилмайдиган дорилар номлари қайд этилган рўйхат шакллантирилган бўлса, иккинчидан арзон нархда сотилиши керак бўлган дори-дармонлар аҳолига маълум қилинди. Учинчидан, провизор мутахассислигига эга бўлмаганлар дорихонада фаолият юритишга ҳақли эмаслиги белгилаб қўйилди. Афсуски, бу тартибга қайси бир дорихонада амал қилинган бўлса, қайси бирида у назарга ҳам илинмади. Назорат бўлмаганлиги учун маълум бир муддатдан сўнг, истеъ-

молчининг қувонгани сомонхонагача бўлиб, яна ҳаммаси эски тос, эски ҳаммом бўлди-қолди. Қарабсизки, провизорман деганнинг пичоғи яна мой устида. Ёнма-ён турган бешта дорихонада бир номдаги дори беш хил нархда. Ҳаттоки, Ўзбекистонда ишлаб чиқарилганлари ҳам. Истеъмолчи эса арзон ва сифатли дори-дармон излаб у дорихонадан бу дорихонага югургани-югурган. Айниқса, касалхона ва поликлиника худудида ўрнашиб олган дорихоналарнинг нарх-навосини эшитган беморнинг ё қон босими ёки иситмаси кўтарилмай қолмайди. Эйтибор берган бўлсангиз, дори нархи масофага қараб белгиланганга ўхшайди. Россиядагидан Германияда, Франциядагидан Америкада ишлаб чиқарилган дори қиммат. Шунинг учунмикан, дорихоналардаги четнинг барча маҳсулоти нархи осмонда. Бунинг устига уч-тўрт кун олдин

харид қилган дорингиз устига бугун яна икки-уч минг сўм қўшилиб турибди. Бу ҳам етмагандай шаҳар марказидаги дорихоналар маҳсулоти нархи тўрт кадам наридагиларидан бир неча минг сўм баланд.

Хусусий дорихоналарга рақобатдош бўлган “Дори-дармон” ҳиссадорлик жамияти эса ҳамон номи улуғу супраси куруқлигича қолмоқда. Биринчидан, унинг дорихоналари саноклигина. Иккинчидан, сўралган дори йўқ. Ҳатто ўзимизники ҳам. Хўш, бу жиддий муаммоми? Муаммо! Бу муаммони ким ечиши керак? “Дори-дармон” ҳиссадорлик жамиятининг раҳбарларими? Нега улар бундан воқиф ҳолда узок йиллардан буён жим ўтирибдилар? Ёки “шунисига ҳам шукур”га ўтиб олганмиканлар? Балки ҳукуматнинг қўллаб-қувватлашини кутаётгандирлар? Бу соҳани назорат қилаётганларчи, улар нимани ку-

таяптилар?! Худо кўрсатмасину, касалланиб қолган одам шифокор ёзиб берган дори-дармонни харид қиламан (у ёзиб берган дорилар ўзига тегишли дорихонада мавжудлигини айтмай қолмайди) деса, пенсионернинг бир ойлик пенсияси, ойликхўрнинг маоши етмайди. Биз эса аҳолини сифатли ва арзон дори-дармон билан таъминлайлик дея бонг урганимиз урган. Бирон-бир натижага эришдикми? Йўқ! Ахир, назорат бўлмаса, натижага қандай эришиш мумкин? Ҳиндистонда ишлаб чиқарилган доридан касалхоналаримизда ёш болаларнинг вафот этганлиги айнан назорат йўқлигининг оқибати эмасми? Ўзбекистон соғлиқни сақлаш вазирлиги мазкур давлатда ишлаб чиқарилган ўттиз олти турдаги дори-дармон савдосини тўхтатгани интернет тармоқларида эълон қилинди. Бироқ, улар

(Давоми 2-саҳифада)

САВДОДАГИ “ЎЙИН” ЛАР

(Боши 1-саҳифада)

дорихоналардан йигиб олиниб, яроксиз ҳолга келтирилдими-йўқми? Бу ҳақда лом-мим дейилмади. Демак, Ҳиндистоннинг таъқиқланган дори-дармонлари ҳали дори-хоналаримизни тарк этганича йўқ. Ахир, у пулга олинганку. Даста-даста пулни оловга ташлаш қайси дори-хона мудирига ёқади? У дори-сини сотиб, пулини олишни билади. Тамом-вассалом!

Биз дори-дармонни фақат Ҳиндистондан эмас, балки Россия, Белоруссия, Украина, Болгария, Франция, Германия, Туркия, Польша, Руминия, Чехословакия сингари қатор давлатлардан ҳам оламиз. Улардан олаётган дори-дармон маҳсулотларининг ичида Ҳиндистонниқига ўхшагани ёки умуман самарасизлари йўқмикан деган савол туғилмайдими? Оғзи куйган қатикни ҳам пуфлаб ичар деган гапга амал қилиб, бу иш ортидан нон еяётганларни ўз вазифасини ҳалол бажаришга ундасак кўплаб муаммоларнинг олди олинган бўларди. Аммо, бу топширик ёки буйруқ билан ўрнига тушадиган иш эмас. Бу иш қаттиқ назоратни талаб қилади. Чунки, бу инсон ҳаёти билан боғлиқ масала. Назоратнинг калити эса – виждон, имон, инсоф, диёнат, миллатпарварлигу ватанпарварлик. Буларни ўзининг шахсий манфаатидан устун қўя олган кишигина ўзи, оиласи, яқинлари, миллатининг соғлиги учун жон куйдиради. Афсуски, виждоню имонини сариқ чақага алмашадиганлар орамизда йўқ эмас. Таъбир жоиз бўлса айтиш мумкинки, улар ҳар қадамда ҳозир у нозир.

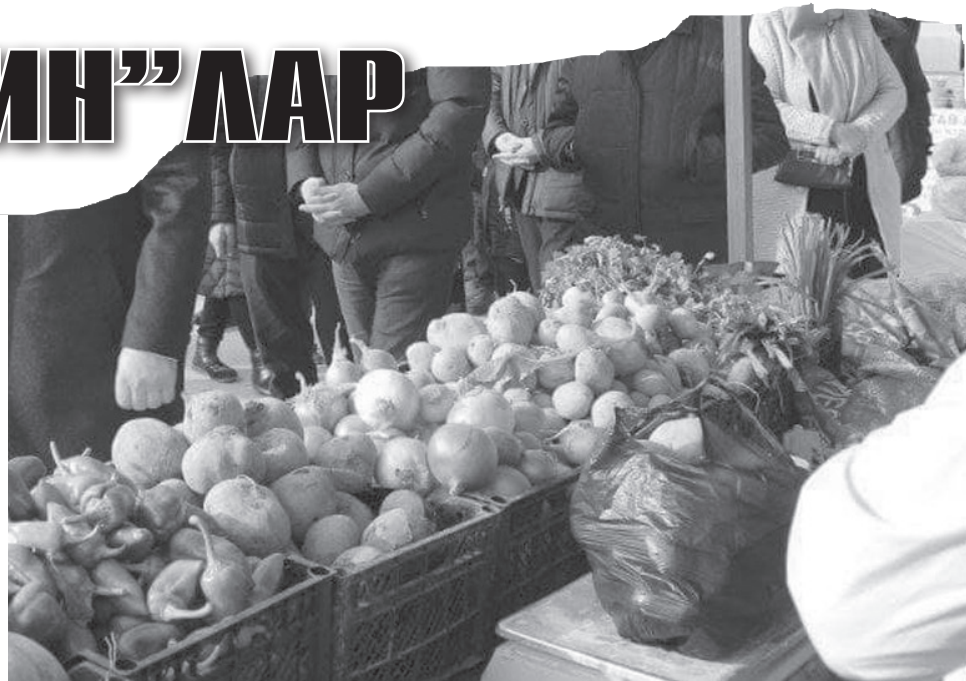
Гап назорат ҳақида борар экан, бундан икки йил аввал соғлиқни сақлаш вазирлиги раҳбарларига вилоятлар ва Тошкент шаҳри тиббий муассасалари фаолиятини чуқур таҳлил қилиш, муаммоларини бар-тараф этиш вазифаси юклатилган эди. Мен яшаётган ҳудуд поликлиникасининг учинчи каватида туман соғлиқни сақлаш бўлими жойлашган. Бу ерга келиши керак бўлган раҳбарни мен ҳам кутдим. Лекин, у келмади. Аммо, ҳозир ҳам раҳбарлик курсида ўтирибди. Назорат бўлганида у жаноб ўзи ўзига хон, кўланкаси майдон бўлиб ҳамон давру даврон суриб ўтирармиди?! Яна бир мисол. Бу йил киши кишлигини қиладиган бўлди, шекилли. Қор ёғиб, ҳавонинг кескин совуши одамлар орасида шамоллашнинг кўпайишига олиб кела бошлади. Бу дори-хоналар учун айна муддао. Оиламиз учун уч-тўрт кун олдин олинган дори-ларни ёнимиздаги дори-хонадан яна харид қилишимга тўғри келди.

Аммо, қимматроқ нархда олдим. Қизик, шу уч-тўрт кун ичида дори-дармон нархини ким кўриб чиқдию нимага асосланиб қайта нарх белгилади? Очиғини айтганда, бу ҳам назоратнинг йўқлиги оқибати, холос. Қани айтинг, истеъмолчи кимга дод десин? Аслида унинг арзини кутиб ўтириш шартми? Бусиз ҳам кафтда тургандек маълум-ку!

Энди пойтахт “деҳқон бозор”ларида анчадан буён муваффақият билан ишлаётган “арзонлаштирилган” қишлоқ хўжалик маҳсулотлари ярмаркасига қайтайлик. Ростини айтганда, Тошкент “деҳқон бозор”лари (ўз фойдаси учун) бир-бирининг “тажрибаси”ни қўллашда ва айниқса ярмарка савдосини ташкил этишда устаси фаранг бўлиб кетди. Энг аввало, қўштирноқ ичидаги “деҳқон бозори” га изох. Тошкент бозорлари йўлини деҳқонларнинг унутганига, уларнинг ўрнини олиб сотарлар эгаллаганига кўп йиллар бўлди. Биз эса ҳамон деҳқон бозори деймиз. Олиб-сотарни деҳқон ўрнида тасаввур қилишимиз уят эмасми? Қачонгача ўзимизни ўзимиз алдаймиз?

Бугун Тошкент бозорларидаги қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ярмаркалари кўрса кўргулик. Пештахталарни тўлдириб турган картошка, пиёз, сабзи, бодринг, помидорларни томоша қилиб тўймайсиз. Бир текис. Доғи йўқ. Тоза. Ҳаммасининг нархи ёзиб қўйилган. Арзон. Сотувчилар табассум билан харидорларни чорлаб турибди. Бундай манзарадан харидорнинг кайфияти кўтарилмай қолмайди. Албатта, нимадир харид қилгиси келиб, ярмарка кезади.

Янги йил олди Юнусобод деҳқон бозори ярмаркасига қадам ранжида қилиб, пиёз ва картошка оладиган бўлдим. Ана шунда ярмарканинг сири очилди қолди. Биринчидан, ярмарка дўконларининг ҳеч қайси бирида терминал йўқ. Нақд пулга ишлашар экан. Иккинчидан, сиз пештахтада териб қўйилгандек маҳсулот ололмайсиз. Сизга пештахтанинг орқасида турган маҳсулотдан тортиб беришади. Қанақа маҳсулот олганингизни билмайсиз ҳам. Тарози фақат сотувчининг ўзига кўриниб туради. Беш кило картошка ва беш кило пиёз олиб, пулини узатдим. Сотувчи санаб кўриб, эллик беш минг сўм бўлади деди. Мен ҳайрон бўлиб, беш кило пиёз 3500 сўмдан 17500 сўм, беш кило картошка 3000 минг сўмдан 15000 сўм, жами 32500 сўм бўлиши айтдим. Сотувчи 3500 сўмга пиёз, 3000 сўмга картошка йўқлигини айтди. Отнинг калласидай қилиб ёзиб қўйибсанку дедим.

Бунини мен ёзганим йўқ деди йигирма беш ёшлардаги сотувчи йигит. Мен ким ёзганлигини сўрадим. Сотувчи жавоб бермади. Бу гапнинг устида беш-ўн одам йиғилди. Шовқин бошланди. Ҳаммининг нигоҳи шу томонда бўлди. Мен бозор раҳбарларини излаб кетдим. Сўраб-суриштириб топдим. Бирга келдик. Мен бўлган гапни одамлар олдида яна бир бор такрорладим. Йиғилганлар тасдиқлашди. Бозор раҳбари сотувчи йигитни уришиб, эртадан бу ерда қорангни кўрмай деди. Кейин мени кўрсатиб, бу кишига чиройли қилиб тортиб бер деди-да, мендан узр сўраб изига қайтди. Мен дарҳол унга тортиб қўйилган ва ҳали ўзим ҳам кўрмаган картошка билан пиёзни кўрсатдим. Бозор раҳбари кум, похол, майдасию чириги аралаш картошка билан пиёзни сотувчига қайтариб, яхшилаб тортиб бер деди. Мен сотувчидан пулимни олиб, бозорнинг картошка-пиёз растаси томон йўл олдим. Ярмаркачиларнинг кўзбўямачилигидан вокиф бўлган бошқалар ҳам таркаб кетишди.

Мен нима учун тажриба сўзини қўштирноқ ичига олдим. Чунки хўроз ҳамма жойда бир хил қичқирганидек, бир бозорда кўрган телетасвирбоп қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ярмаркасини бошқа бозорларда ҳам кўриш мумкин. Уларнинг мазмуни ҳам, моҳияти ҳам, иш услуби ҳам бир хил. Юнусобод бозоридаги ярмарка манзарасининг ўзгинаси. Фикримнинг далили учун яна бир мисол келтираман. Яқинда Эски Жўва бозорига тушдим. Усти ёпиқ мошиналар картошка солинган қоплар билан тўла. Сараланган картошка харидорнинг хавасини келтирадиган қилиб териб қўйилган. Тарозини кўрмайсиз. Сотувчи ўз вазифасини ана шу чош қилиб териб қўйилган картошка ортида бажаради. Сизга кўринмайди. Биринчи мошинада ҳам, бешинчи мошинада ҳам шу гап. Ҳаммаси ҳам нақд пулга савдо қилаяпти. Иккита мошина олдида одам гавжум. Қолганларининг сотувчилари хаёл суриб ўтиришибди. Таваккал қилиб

навбатда турдим. Мендан олдин турганлар ўн-ўн беш килодан картошка олишди. Бошқалар қатори мен ҳам картошкани кўриб, ёмон эмас шекилли, дея беш кило олдим. Уйга келганда билдимки, усти ялтироғу ичи қалтироқ картошка олибман. Не кўз билан кўрайки, елим халтанинг остидаги картошканинг барида лой ёпишиб, қотиб қолган. Бир килодан кўпроқ кум чиқди. Бунисику майлия, пишиши кийин бўлган бу картошка бирам аччиқ эканки, ҳеч қўяверинг. Мана сизга кўзингизни яйратадиган ярмарканинг беминнат хизмати. Яхшиям ўн-ўн беш кило олмабман. Агар назорат бўлганида бундай кўзбўямачилик содир этилармиди? Албатта йўқ! Хўш, аҳолига сифатли маҳсулот етказиб бериш, намунали хизмат кўрсатиш ва савдо маданиятидан мутлақо йироқ бўлган бундай иш услубидан қачон қутуламиз? Одамларни алдаб, ҳақиқа хиёнат қилаётганлар ҳаром лўқма бугун бўлмаса, эртага албатта тешиб чиқишини нахотки хаёлларига ҳам келтирмаётган бўлсалар? Бандасининг ўз жиғилдонини тўйдириб учун бандасини чув тушираётганини Худо кўриб турибди-ку. Бу кингир ишни касб қилганларнинг косаси оқарганини кўрган борми? Менимча бўлмаса керак. Ачинарлиси шундаки, пештахта ортида кўзини лўқ қилиб турганларнинг аксарияти ўндан тўққизни уришда суяги қотган ёшлар, тоғни талқон қилишга қодир йигит-қизлар. Фикри-хаёли пулда бўлган бундай хашаки “тадбирқору ишбилармон”лар билан савдо маданиятида ота-боболаримиздек машхур бўла олармиканми? Бу кетишда кийин-ов. Мухтасар қилиб айтганда, савдо хизматида қатъий назорат тизими ўрнатилмас, тегишли хизматлар иши йўлга қўйилмас экан, текинтомоқлар кўпайгандан кўпайиб бораверади. Инсофнинг эса изи ҳам қолмаган. Аллақачонлар ҳаром лўқмага қўшиб ютиб юборишган.

Нуриддин ОЧИЛОВ.

(Боши 1-саҳифада)

Бу мамлакатда, хусусан, Женева шаҳрида даставвал эътиборимни тортгани гуллар бўлди. Нақадар ранг-баранг, қараб тўймайди киши, кўча бўйлари, кўп қаватли уйларнинг балконларида турфа-туман гуллар очилиб, пастга осилиб ётибди. Қараса кўзни камаштиргудек. Гули йўқ дераза ёки балконни кўрмайсиз.

Шаҳарнинг кичикроқ бир майдонида ерда улкан соат ўрнатилган, унинг рақамлари гулдан қилинган. Ҳайратга тушмай иложингиз йўқ. Қойил!

Дарвоқе, Швейцария соати ҳам дунёга донг таратган. Энг қиммат, энг аниқ ишлайдиган соат сифатида тан олинган. Машҳур «Tissot» соатлари ҳам шу мамлакатда ишлаб чиқарилади. Швейцариянинг яна бир дунёга машҳур маҳсулоти – шоколадлар. Дарҳақиқат, бу ерда тайёрланадиган шоколадлар шакл жиҳатидан ҳам, дизайн жиҳатидан ҳам ғоят ранг-баранг ва гўзал. Мазасига-ку гап йўқ. Швейцарияга борган ҳар бир сайёҳ ёки делегация аъзоси шоколад олмай кетмайди.

Женева кўчаларида шовкин-сурон эшитмайсиз. Одамлар паст овозда гаплашади, баъзи мамлакатлардагидек бақир-чақир йўқ... Супермаркетга кирасизми, қаҳвахона ёхуд бирон-бир идорага кирасизми, сокинлик ва осойишталикка дуч келасиз. Асабийлашган одамни қидириб ҳам тополмайсиз назаримда. Тўғри-да, инсон учун керакли ҳамма нарса муҳайё бўлса, одамлар яхши маош олса, турмуш фаровон, атроф гулу гулзор, ҳаво мусаффо бўлса, нима учун асабийлашиш керак?! Бировнинг биров билан иши йўқ, ўзига дахлдор бўлмаган иш билан қизикмайди ҳам, аралашмайди ҳам. Мен шундай фикрга бордимки, бу мамлакатда ғийбат, фиски-фасод дегани умуман бўлмаса керак. Швейцарияда ўрганса арзигулик яна бир тажриба бор экан. Айтилик, сиз бирон нарса қуриш учун маълум сотихеролмоқчисиз. Аввало ўша жойда нечта дарахт бўлса пулини тўлайсиз ва бошқа жойга ўшанча, худди шунақа дарахтлар кўчатини экиб берайсиз ва вояга етгунча қарайсиз. Шу боис бутун мамлакат бўйлаб дарахтларнинг умумий сони камаймайди.

Шуларни ёзипману бу борада ўзимиздаги аҳволни ўйлапман. Ҳар йили миллионлаб кўчат экилди, деб ҳисобот берилади, нуфузли мажлисларда мутасаддиларнинг ахборотлари эшитилади. Аммо шу экилган кўчатларнинг қанчаси кўкарди, қанчаси қуриб қолди. Бу масала гўё ҳеч кимни қизиқтирмайди. Хайриятки, кейинги йилларда инсон ҳаёти, саломатлиги учун муҳим бўлган ушбу масалага жиддийроқ эътибор қаратила бошланди. Бундай қилишни мавжуд вазият тақазо этди. Бинобарин, дарахтларни, айниқса, кўп йиллик дарахтларни кесиш авж олди (мебель ишлаб чиқариш ривожланиб борапти-ку). Энг юқори даражадаги

йиғилишларда жиддий гаплар бўлди, дарахтларни ноқонуний кесганларга қатта-қатта жарималар солиш йўлга қўйилди. Афсуски, қутилган натижа бўлавермади, дарахтқушлик давом этаверди. Охири давлат раҳбари шахсан эътибор қаратди. 2021 йилда дарахт кесишга муддатсиз мораторий эълон қилинди.

Хўш, шу билан ноқонуний дарахт кесиш тўхтадимиз? Афсус, минг афсус, бу саволга ижобий жавоб бериб

бўлмайди. Кунда-кунора матбуотда, ижтимоий тармоқларда фалон жойда шунча дарахт руҳсатсиз кесилди, деган хабарлар берилаётир. Энди бундан қандай тушуниб, қандай изохлаш мумкин?! Нахотки, нафс балосига шу қадар муккасидан кетган бўлсак? Ахир муқаддас китобларда эртага қиёмат бўлишини билсанг ҳам кўчатингни экиб қўй, дейилган-ку. Юртимизда бу ўғитни билмайдиган одам кам бўлса керак. Билиш бошқа, амал қилиш бошқа экан-да.

Швейцарияликлар мусулмон эмас. Женева трамвайларининг ҳар бир бекатида чипта оладиган мослама бор. Сиз неча бекат юришингизга қараб пул тўлайсиз. Бир бекат юрсангиз ҳам, ўн бекат юрсангиз ҳам бир хил нарх эмас. Чипта олдингми-йўқми, деб сўрайдиган одам йўқ. Чунки чипта олмасликни ҳеч ким ҳаёлига келтирмайди.

Женева кўчаларида бир ҳолатни кузатдим. Пиёдалар ўтадиган йўлак бошига ихчам светофорча ўрнатилган. Кўчанинг нариги тарафига ўтмоқчи бўлган одам ўша светофорчанинг яшил чироғини ўзи экиб, кейин ўтади. Бир гал атайин разм солдим: бир аёл пиёдалар ўтадиган йўлакка келди, кўчанинг икки томонига қаради, чапда ҳам, ўнгда ҳам машина йўқ, кўча бўм-бўш. Аммо пиёдалар светофорчасининг қизил чироғи ёниб турибди. Аёл светофорчанинг яшил чироғини экиб, кейин кўчанинг нариги тарафига ўтди. Роса ҳавасим келди. Бизда ҳам шундай светофорлар ўрнатилса қанийди, деб орзу қилдим. Чин дилдан йиғласа сўқир кўздан ҳам ёш чиқади, деганларидай, бир неча йилдан кейин Тошкентнинг айрим кўчаларида шундай светофорчалар пайдо бўлди. Жуда қувондим. Афсуски, қувончим узокка чўзилмади. Ўша

кўчадан бир ўтганда қарасам, бояги светофорча синиб ётипти. Ғоят ачиндим, хафа бўлдим...

Ўтган асрнинг 80-йилларида пойтахтимиздаги кўп қаватли уйлар йўлакларига кодли қулф қўйила бошланди. Жуда хайрли иш эди. Сабаби – йўлак озода туради, ҳар хил қаланғи-қасанғи кимсалар, дайди итлар кирмайди. Биз турадиган уй йўлагига ҳам шундай қулф ўрнатилди. Уйимиз қатта кўчанинг юзида

бўлгани учун маст-аласлар кечаси кирар, баъзан лифтда ухлаб қоларди. Гоҳида лифтга кириб бўлмасди. Кодли қулф қўйилганидан кейин жонимиз кириб, шу ташвишлардан қутулдик.

Ўша кезлари Боқудан Фозил, Қозондан Тофик деган ўртоғим Тошкентга келиб қолди. Уларни уйга тақлиф қилдим. Ҳар иккаласи эшигимиздаги кодли қулфни кўриб, ҳаваси келди. Боқулик Фозил «Москвдагига ўхшайди-я», деди. «Москвдан нимамиз кам», – дедим мен ҳазил аралаш. Лекин, минг афсуски, кўпчиликнинг ҳавасини келтирган ўша кодли қулф бир йилга бормай бузилди. Чунки шу уйда яшовчилар эҳтиёт қилиб ишлатмади. Эшикни қарсиллатиб ёпади, гоҳида очик қолдиради. Хуллас, яна аввалги ҳолига тушди.

Нега бундаймиз? Ўзимиз учун яратилган шароит ва имкониятни ўзимиз йўққа чиқарамиз? Бундай бефаросатлик, айтиш мумкинки, ваҳшийликни кимдан ўргандик, қачон ўргандик? Ахир бизнинг аждодларимиз ўзгалар мулкига, айниқса, халқ мулкига эҳтиётлик билан қараган, асраб-авайлаган-ку, ғорат қилишдан қўрққан-ку.

Азиз ўқувчиларнинг эсида бўлса керак, илгари Тошкент, Самарқанд ва бошқа йирик шаҳарларимиз кўчаларида телефон-автомат бўларди. Аммо ўша будкалардаги телефон гўшакларининг кўпи яхши ишламас, айримлари умуман ишламасди. Чунки уларнинг сими узиб ташланган, баъзиларида гўшак ҳам бўлмасди. Қолбуки, у вақтларда ўша телефон-автоматлар беминнат дастийёр вазифасини ўтарди.

Хизмат сафари билан Жанубий Кореяга борганимда Сеул кўчаларида шунақа телефон-автоматларни кўрдим. Атайлаб бир нечтасига кирдим. Ҳаммаси бинойидек ишлаб турибди. Боз устига, ҳар бир будкада

шаҳар телефонлар рўйхати битилган қалин китоб-маълумотнома турибди, ўзингизга керакли ташкилот ёки одамнинг телефон рақамини топиб, бемалол кўнғироқ қилаверасиз. Нақадар ҳавас қилгулик иш... Бизда эса... Юқорида ёздим. Афсус, минг афсус... Яна биз фалон-писмадондек буюк даҳоларнинг авлодимиз, деб кўкрак керамиз. Мусулмонимиз, айримларимиз намоз ўқиймиз, жума, ҳайит намозларини қанда қилмай-

миз (корейслар ҳам мусулмон эмас). Хўш, ислом динининг қайси манбасида шундай ярамас ишларни қилиш мумкин, деб ёзилган? Ҳеч қерда йўқ. Аксинча, бу каби хунук ишларни бажариш гуноҳ, дейилган. Худодан қўрқмайдиган, бандадан уялмайдиган бўлиб борапмизми?! Аллоҳ асрасин, ҳеч кимни Ўзи адаштирмасин.

Бундай воқеаларни кўриб, одам ўйга толади. Биз нимага ривожланмаймиз, нега яхши яшамаймиз, фалон давлат ундай бўп кетган, писмадон давлат бундай бўп кетди, деб нолийдиганлар бор. Хўш, ўша мамлакатларнинг одамлари учун шахсий мулк билан давлат мулкнинг фарқи борми, улар ўз мулкни асраб, жамоа мулкни ўғирлайдими, бузадими, синдирадими? Йўқ! Шахсий мулкни ҳам, жамоа мулкни ҳам бирдай эҳтиёт қилади, асраб-авайлайди.

Давлат аҳоли учун қулайликлар яратиб бераверса, биз уни бузсак, синдирсак, дарахтларни кесаверсак, давлат – халқ маблағини ўмараверсак ривожланиш бўладими? Аслида мамлакатни ким ривожлантиради? Сизу биз, яъни, шу юрт халқи.

Оддий ишчидан тортиб юқори лавозимда ўтирган раҳбарларгача юрт тақдири учун, миллат келажаги учун бирдай жон қуйдирса, ҳаракат қилсагина натижа бўлади. Бир икки раҳбарнинг қуйиб-пишгани билан нимага эришиш мумкин? Ҳеч нарсага!

Шунинг учун ҳамжихат бўлайлик. Энг муҳими, ҳар биримиз, аввало, ўзимизни ўзимиз назорат қилайлик, дунёда рўй бераётган воқеалардан хулоса чиқарайлик.

Энг асосийси, қатта-ю кичик, оддий фуқарою амалдор нафс балосига қул бўлиб қолишдан ўзимизни эҳтиёт қилайлик...

Маматқул ҲАЗРАТҚУЛОВ,
Ўзбекистон Республикасида
хизмат кўрсатган журналист

БИЗНИ ОНАЛАР УЙФОТАДИ

Қадрдон укамиз, Кармана туман ёшлар агентлиги бош мутахассиси Улфат Раҳмонов таклиф қилди. Карманадаги маҳалла ёшлар етакчилари учун семинар, қалбига мисқолча бўлсин шукуҳ ва алангани янада ёқмоқ керак, деди. Қайсики, совуқда мактабда гулхан ёққандан кўра, маҳалласидаги бир ёш қалбига далда бўлсин, совуқхаёлдан қайноқ орзуларини иситсин.

Тўғрида, маҳалланинг етакчиси ўзи ёнмаса, маҳалла ёшлари тутаб тураверади. Маҳалладаги ёшлар етакчиси синовда, мактабдан маҳаллага кўчган етакчи ўзини оқлаши шарт.

Топширик аниқ, дунё тамаддун бешигини икки бор тебратган аждодлар мероси билан авлодини руҳлантириш, мақтанишдан лойиқлик сари қадам босишга даъват.

Хўш, бошладик. Ҳеч эътибор берганмисиз, қайси юртни жангари олса “олтин қоида”си бор. Юрт хотин-қизлари кўчага чиқмасин, мактабга бормасин. Биринчи “ислоҳот” шу. Нега?

Ҳазрат Бухорий онаси дуоси етиб ёш Бухорий кўзи кўра бошлади, Ҳамид Олимжон бобоси эмас, буви сининг эртагини кўмсади, Абдулла Ориф “Балки унинг ақлига лол қолган замонаси”,-дея Ҳазрат Навоий волидасини эътироф этди, қўли шол Ойбек тилидан аёли Зарифа “Навоий” романини коғозга муҳрлади, демак зиёли, оқила, фаросатли аёл масаласи...

Айнан зиёли аёллар жангарилар учун хавф. Айнан зиёли аёл зиёли ва кўркмас фарзанд тарбиялайди. Айнан зиёли аёл сутга қўшиб аждодлари зехни билан эмизади. Демак, мактабга борган зиёли хотин-қизлар

бош оғриқ. Эракдан кўркмас бўлади. Чунки жангарилар “Эрак ўқиса ўзи учун, аёл ўқиса миллат учун”-деган ҳақиқатдан кўриб яшайди.

Мовароуннахрдаги Биринчи ва Иккинчи Ренессанс асосчилари дунё тамаддун бешигини тебратди. Бешик тебратишни ўрганган ким? Ишга сахар кетиб, тун ярмига уйга келган эракларми?

Демак, маҳалла ёшлар етакчиси билсин. Қизини ўқитишни хоҳлаган дарвозани тақиллатсин. Уйлангач, талаба келини ошхонага қамаган куёв бола ёқасидан олсин. Тезроқ, 2022 йил 7 мартдаги Фармонни етказсин. Талаба қиз учун 7 йил фойсиз кредит, магистр она учун бепул магистратурадан хабардор қилсин.

Учинчи Ренессанс машинаси учун IX-XI асрнинг 783-850, 797-865, 810-870, 870-944, 973-1048, 980-1037, 1075-1144, 1103-1179, XIV-XVI асрнинг 1318-1389, 1336-1405, 1441-1501, 1483-1530, 1455-1535 аукцион рақамларини шунчаки тақиб мактаниб юриш билан иш битмаслиги, шу рақам эгалари мероси ва шижоатидан куч олиб Учинчи Ренессансга қадам қўйиш муҳимлиги айтилди.

Ҳа айтганча, ҳамма Сингапур дейди. Сингапурнинг Сингапур бў-

лишига сабаб бор. Сингапурда ўқиган келин учун алоҳида қалин пули ва давлат имтиёзи бор.

Ҳамма Малайзия дейди. Малайзияда 1-2-3-4 қоида бор. Она боласини шу қоида билан тарбиялайди, 1 та хотин, 2 та бола, 3 хонали уй, 4 оёқли машина, тамом. Марсдан дача, суваракдан бошқаси ётмайди-ган 90 хонали хайхотдек қаср йўқ.

Шукр, бизни синчков кузатиб турган “Кўхнақўргон” МФЙ кизи закия Гулнозадан руҳландик.

Закия деймизда, “Жуманазар Бекназарнинг “Буюк Сино” китобини тугатдим. Санаб чиқасам, 8 та Нобелчи олимлар унвони аслида Ибн Сино бобомники экан. Тўғриси, мияда ҳаво ёстикчаси борлиги, юмшоқ ёстикчалар туфайли миядаги томирлар эзилмаслиги, шу ёстикчалар остидан кизиган бошдаги буғ чиқиб кетишидек ҳақиқатни Сино Аллох берган ақл кўзи билан кўриб кетди. Лекин “Тиб қонунлари”ни ўқиган ғарбликлар микроскоп билан сайқаллаб Нобель олди. Ҳозир “Тиб қонунлари”ни уқияпман, ўқимаяпман. Ишонинг. Қулоғи оғир одамни 3 та гиёҳ билан даволашга кизиқиб қолдим. Бу гиёҳлар ўзимизда ўсади. Келгуси Нобель меники бўлади. Сино Ўзбекистонга қайтади”-дегандан кейин.

Қарасак, даврада йигитлар бисёр. Кўз кизарган. Демак, ухламай фут-

Ушбу мақола Олий Мажлис ҳузуридаги Нодавлат нотижорат ташиқлотлари ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтларини қўллаб-қувватлаш жамоат фондининг “Ёшларнинг маънавий-руҳий ва интеллектуал салоҳиятини ошириш” мавзусидаги давлат гранти асосида тайёрланди.

бол кўрган. Футболдан кўра, дунёга ота-она, оила неъматини тарғиб қилаётган Қатар 2022 ни эсладик.

Стадионда Юсуф Ал-Носирийга шижоат ўчоғи бўлган марокашлик онага таҳсин айтдик. Агар испан мураббийи Энрики, португал мураббийи Сантуш марокашлик оналарни стадионга киритмаганда ҳозир телевизор олдида ўтирмасди.

Йигитлар, битта она меҳри ва тарбияси мамлакатни ярим финалга олиб чиқяпти.

Бутун бошли зиёли ўзбек оналари яна бир мушт бўлиб тарбия берса нима бўлади? Камида 360 кун серкўёш ўлка, кўёш энергияси макони бўлган юрт пойтахти ҳам кунига 2 соат чироксиз қолдирилмасдан, келажақда ҳеч бўлмаса ўзини-ўзи чирок билан таъминлашни ўрганади.

Камида ғурурли ва ватанпарвар йигитлар Жаҳон чемпионати АҚШ-2026га боради. Мексиками, Канадами, АҚШ стадионида Where Are You From?-деса бўлди. Колумб режада бўлмаган пайт Американи кашф этган Беруний эслатилади.

Колумб хурмати учун Колумбия бор, Америго Веспуччи учун Америка бор, номард Беруний учун Беруния штати қани, деб сўралади.

Даъвогар Беруний бор, жавобгар Америка бор, бизга ғурури осмон қадар адвокатлар керак.

Жонибек ШУХРАТОВ,
Навоий вилоят
“Жасорат ва матонат” ёшлар
тарғибот маркази раҳбари

ЯРИМ ТУНДАГИ ҚЎНҒИРОҚ

Бу воқеа яқинда содир бўлди. Кексалиқданми ёки ташқари совуқлигиданми, билмайман, кўзим барвақт илиниб қаттиқ уйқуга кетибман. Уяли телефонимнинг тинимсиз жиринглаганидан уйғониб кетдим.

Қарасам соат 00:58. Телефоним экранида “Азамат газ” деган ёзув чиқиб турибди. Бу рақам эгаси Пахтачи тумани газлаштириш идорасида ишловчи ходим, бир пайтлар мен яшаётган тумандаги Амир Темир маҳалласида газ участкаси ноziри эди.

Уйқусираб телефонни қулоғимга тутдим.

- Алло, алло, Жўракул бува. Аномал совуқ сабаб Марказий газ таъминотида қисқа муддатли носозлик рўй бериб, тармоқда газ қутилмаганда ўчиб олди. Бу аварияни зудлик билан бартараф

этдик. Шу сабаб газ печка ёки буғ қозонингиз “горелька”си ўчиб қолган бўлиши мумкинлигидан хавотир олиб, қўнғироқ қиялпман...

Телефондан келаётган бошқа сўзлар қулоғимга кирмади. Дарҳол ташқарига – газхонага отилдим. Чиндан ҳам буғ қозонидан вишил-лаб газ чиқиб, газхона газ ҳидига тўлиб кетибди. Бирдан жўмракни ёпдим. Қоидага риоя қилиб, 3-4 дақиқа эшикни очиб қўйиб, печкани ёқмай турдим. Ўғлим, келиним ва набирамни ҳам ярим тунда «тревога» қилиб уйғотдим. Чунки ҳовлидан сасиётган газ хиди дераза орқали ичкарига ҳам кирган экан.

Биргалашиб хоналарни шамоллатдик. Хуллас, ярим тунда бироз безовта бўлдиг-у аммо талафот кўрмадик.

Болаларга “Энди хотиржам ухланглар”, дедим-у ўзимнинг кўзимга уйқу келмади. Негадир кўз олдимга огоҳлантиришсиз газ ва электр энергиясининг ўчиб-ёниши, газ босимининг пайсаиб-кўтарилиши, ис гази каби ҳолатлар содир бўлиши келди. Бунинг оқибатида одамларнинг

турли хилда жабр кўрган, ҳалок бўлган ҳолатларини тасаввур қилиб, танамдан совуқ тер чиқиб кетди.

Ўйлаб қолдим: нега кўп ҳолларда ушбу тизим мутасаддилари газ ва свет ўчирилишидан одамларни вақтида огоҳлантирмайди? Тўғри, айрим пайтларда жиддий узилишлар бўлганда телеграм каналлари орқали эълон беришади. Аммо у билан иш битмайди-да. Бир, икки соат ёки беш-ўн дақиқа ўчиришларда ҳеч бир электр ё газ идораси масъуллари бундан одамларни огоҳ этмайди.

Телефон орқали одамларга биттама-битта айтиб чиқиш мураккаб иш, бунинг уддасидан чиқиш қийин. Лекин бу тармоқ ходимлари, раҳбарлари, шу тизимда ишлаб, рўзғор тебратаетганлар бошидан дўпписини олиб, таъминотда узилиш бўлганда албатта тезкорлик билан бу ҳақда ҳар бир истеъмолчини хабардор қилиш механизминини ишлаб чиқиши шарт. Фикримча, бу уларнинг касбий бурчи!

Жўракул НАРЗУЛЛАЕВ,
меҳнат фахрийси.

БЕГОНАЛАШАЁТГАН

ТИЛИМИЗ

Хар қандай тил ўзга тиллардан сўз олиб бойишиди. Бироқ бу исталган сўзни олиб ўзбекча сўзларга қўшиб қўллашни англамайди. Бугун ўзбек тили шундай босқични бошидан ўтказяпти. Масалан, 2022 йил бошида Ўзбекистон бўйлаб электр энергияси инқирози бўлганда, бу жумлани ифодалаш учун «блэкаут» сўзи, мусобақаларда ўч ё қасос олиш маъносида «реваниш» сўзи қўлланди. Яна қайси сўзлар бугунги ўзбек тилига ўрнаша бошлагани ҳақида таржимон ва тилишуносларга юзландик.

Ёна Бергернинг «Юкумлилик», Клаус Швабнинг «Тўртинчи sanoat инкилоби», Жеймс Клирнинг «Атом одатлар» китобларини ўзбек тилига таржима қилган Сарвиноз Қосимова ўзбек тилига кириб келаётган сўзларни 2 га бўлиш керак деб ҳисоблайди.

— Биринчиси, ўзбек тилида эквиваленти йўқ ёки таржима қилишга қийин сўзлар ҳисобланиб, буларга CEO (a chief executive officer) — бош ижрочи директор, инсайт — (insight) ғоя, қараш, назар, тушунча; патерн — (pattern) қонуният, ҳодиса; спойлер — (spoiler) сюрпризни бузувчи; виртуал — (virtual) кабиларни мисол қилиб келтириш мумкин, — деди у.

Иккинчи тур сўзларга, ўзбек тилида эквиваленти бор, бироқ янги чет эл сўзларига алмашаётган сўзларни айтишим мумкин. Масалан, консалтинг (consulting) — маъмурий маслаҳат; кондиция (condition) — вазият, шароит; деградация (degradation) — ёмонлашиш; мотивация (motivation) — туртки; диверсификация (diversification) — хилма-хиллаштириш каби сўзлардир.

Умуман олганда, профессионал сўзлар бошқа тиллардан шундай олиниб таржима қилиняпти. Масалан, ИМХО (in my humble opinion) — менимча, подкаст — podcast, челленж — challenge, трейнинг — training, коуч — coach, креатив — creative, IT — information technology, IQ — intelligent quotient, люкс — lux, фурнитура — furniture, сертификат — certificate, глобал — global, инфлуенсер — influencer, апгрейд — upgrade, фейк — fake, трейдинг — trading, тренд — trend сўзлари инглиз тилидан қандай ўқилса, ўша тарзда ўзбек тилига кириб келяпти. Балки ўзбек тилига чет эл сўзлари оқимининг жадаллашувига тобора кўпроқ ёшлар инглиз тилини ўрганаётгани ҳам сабаб бўлиши мумкин.

Марио Пюзонинг «Чўқинтирган ота», Рамита Наваининг «Ёлгонлар шаҳри», Яна Рослингнинг «Factfulness» асарлари таржимони Зиёда Ғуломова бугун ўзбек тилига

технология ва бизнесга оид атама-лар кириб келиши кўпайганини айтади.

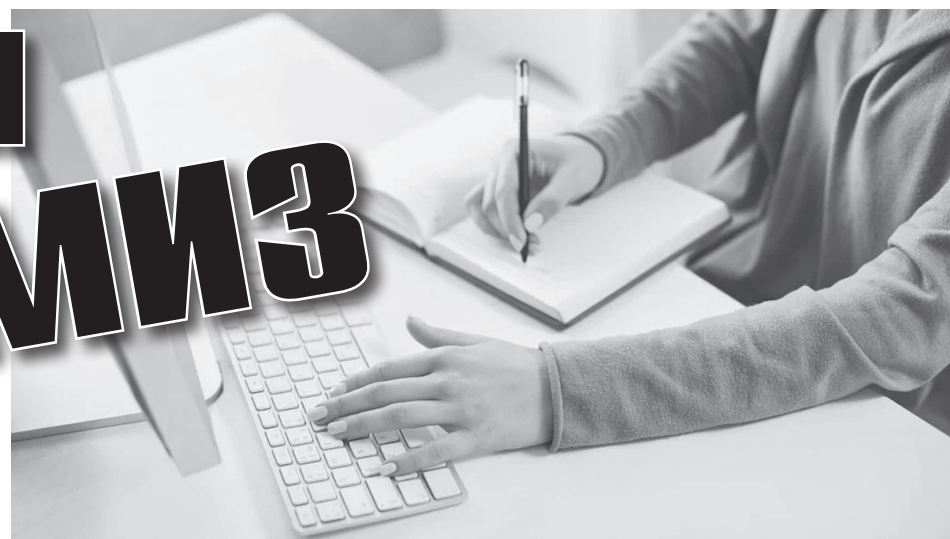
— Асосан бизнес ва маркетингга оид китоблар таржимасидан нетворкинг, ниша — бозорнинг аниқ бир аудиторияга мўлжалланган, ихтисослашган бўлими, «ваучер каби» сўзлар қўллана бошляпти, — деди у. — Бундан ташқари, ўзим таржима қилган асар — «Factfulness»нинг ҳам номини шундай қолдирдик. Чунки бу инглиз тилида ҳам ясама сўз, муаллиф ўзи яратган, муомалада мавжуд эмас. Китоб ичида ўзбек китобхонига тушунарли бўлиши учун факторлик деб таржима қилдик. Гарчи ўзбек тилида бундай сўз бўлмаса-да, биз ҳам муаллиф услубига ёндашдик. Бу сўзни бошида фактлик деб таржима қилгандим.

Шунингдек, яна бир китобни тахрирлаш давомида технология ва ижтимоий тармоқларга оид сўзлар ҳам ўзлашганига гувоҳ бўлдим. Масалан, Facebook, пост, мессенжер, Zoom, копирайтер, рақамли технология, сотув матни — ижтимоий тармоқларда бирор нарсани реклама қилиш учун қўйилган постнинг матни каби янги сўзларни олдик.

Херберт Уэллснинг «Дунёлар жанги», Марк Твеннинг «Ҳаётнинг беш тортиғи», Лара Эдрианнинг «Тунги ташриф», Суаднинг «Аланга ичидаги аёл» китобларини таржима қилган Нодира Иброҳимова айрим нарса-буюмлар ўзбек тилида мавжуд бўлмагани учун, уларнинг ўзбекча номи ҳам топилмаслигини, натижада сўзни асл вариантда қолдиришга мажбур бўлганини айтади.

— 2021 йили Херберт Уэллснинг «Дунёлар жанги» романи таржимаси мен учун анча мураккаб кечди. Сабаби илмий фантастик асар бўлгани учун кўплаб терминларнинг ўзбек тилидаги муқобилларини топиш қийин бўлди. Романда учраган айрим жумлаларни луғатдан топиб бўлмагач, гуглга бериб суратини кўрибгина, нималигини тушунар ва ўзбек тилида қандай аталишини излардим.

Илмий изоҳли луғат бизда оқсашига шунда амин бўлдим. Романда баъзи сўзларни аслича қолдириб, споска билан изоҳини бериб ўтишга яям тўғри келди. Масалан, сифон (автоматик труба насос), фляга (митти сувдон), омнибус (автобуснинг илк кўриниши, отларга қўшилган усти ёпиқ темир арава), шлюз (сув сатҳи турлича бўлган бир жойдан

иккинчи жойга кемаларни ўтказиш учун хизмат қилувчи ҳидротехник иншоот), клерк (ёзув-чизув ишларини олиб борадиган кичик хизматчи), сталактит (ғор ичида осилиб турувчи сумалаклар), констеб (кўчаларда отлар ҳаракатини бошқарувчи полициячи) ва бошқалар.

Кўпроқ эсимда қолгани, романда Тиллагул номли ўсимлик келтирилади, бундай гулнинг суратини излаганимда у бизнинг юртимизда ўсмаслиги маълум бўлди. У бизнинг узумлар каби тепада, шокила каби ерга осилиб туради, ранги сап-сарик. Бу ўринда ўқувчи уни тасаввур қилолмагани учун ўша пейзажни кўз олдига келтиролмайди.

Хорхе Луис Борхес, Хулио Кортасар, Жуброн Халил Жуброн ва Андрей Платонов асарлари таржимони, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзоси, айни дамда Нидерландияда яшаб ижод қилаётган ёзувчи ва таржимон Шарифжон Аҳмад сўзлар ўзбек тилига қабул қилинишини кўп ҳам ёқламайди. Айниқса охириги вақтларда муқобили мавжуд сўзларнинг бошқа тилдагиси қўлланишидан мақсад нима, деган мулоҳазани ўртага ташлайди.

— Ўзбек тили флексибл, яъни табиатига тўғри келувчи янги сўзларни ўзига сингдириб, истеъмолга тақдим эта оладиган, ўзгаришларга бағри очик тил, — деди у. — Аммо бу ўзга тиллардан ҳар қанақа сўзларни, тўғри келса-келмаса, олиб киравериш мумкин дегани эмас. Кейинги пайтларда зўрма-зўраки киритилаётган сўзларга тўхталсам.

Нечанчи эканидан қатъи назар — «ренессанс» сўзи. Таппа-тайёр «уйғониш» атамаси бўла туриб, мутлақо Оврўпа тараққиёт босқичига тегишли «ренессанс» чаппа-ростасига қўлланаётгани энсани қотиради. «биеннале» — итальянча сўз. Луғавий маъноси — «икки йилда бир марта». Бунинг ҳам боптагина «кўр-газма» муқобили бор.

«Гран-при» — хўп, Ғарбнинг мухташам-ушоҳона давраларига чидаб бўлмас ҳавасдан тилга тикиштирилаётган бу уринишни тушунса бўлар, аммо «бош соврин»нинг нимаси ёмон? «Администрация» (маъмурият, девон), «агентлик» (бошқарма, идора), «сектор» (бўлим, шўба), «гендер» («жинсий тенглик» — бу мисолда айнан «жинс»

сўздан уялиш аломатлари сезилди), «мотивация» (руҳлан(тир)иш, чоғлан(тир)иш), «комфорт» (шинам, қулай, бадастир), «деградация» (айниш, бузилиш, заволга юз тутиш) каби сохта салмоқ ортилган яна қатор бегона сўзлар борки, қавс ичида берилган уларнинг муқобиллари тилимизда азалдан мавжуд.

Ижтимоий тармоқларда бундан ҳам қизиқ ҳолат кузатилади. Биргина мисол: «шукрона куни». Бу бирикмага дастлаб дуч келганимда, маъносини ҳеч тушуна олмагандим. Сўраб-суриштириб билсам, «туғилган кун» маъносида қўллана бошлабди. Қизиғи, ўзимизнинг шоир-у ёзувчилар луғатидан ҳам маҳкам ўрин олиб улгурибди. Аслида эса «шукрона куни» — АҚШ билан Канаданинг хос байрами, узок йўл азоби ортда қолиб, эсон-омон манзилга етиб олган дастлабки мустамлакачиларнинг шукрона кунидир бу (Thanksgiving Day). АҚШни тилга олган эканмиз, бу давлат номини ҳам (Туркия туркчасига мослаштирган ҳолда) «Америка Бирлашган Давлатлари» тарзида тақдим этиш уринишлари ҳам кўришиб қоляпти. «State»ни «давлат» деб ўгириш мумкин бўлса-да, Америка Қўшма Штатлари мисолида бу сўз «давлат» маъносини бермайди, балки бутун бирлик таркибида нисбий мухторият белгиларига эга бўлган вилоят ва музофот тушунчасини англатади.

Умуман ўзбек тилига илмий асосланган янги сўз ва атамаларни расмий истеъмолга киритиш масаласи билан Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Атамалар комиссияси шуғулланади. Лекин бугун муқобили бор сўзларнинг хорижий варианти ҳам расмий доираларда қўлланыпти. Бу жараёни Атамалар комиссияси назорат қилаётгани негадир сезилмаяпти. Ўзбек тили шу тезликда хорижий тиллардан сўз олиб бойиб, бораверса, бугун биз фаол қўлланаётган сўзлар архаик сўзларга айланиб, авлодларимиз бизнинг ёзганларимизни луғат билан ўқиш босқичига етиб келмайдими? Худди биз бугунги кунда Алишер Навоий ва Бобур асарларини махсус луғатларсиз ўқий олмаганимиздек.

Зухра АБДУҲАЛИМОВА,
журналист

Журналист бўлишни болаликдан орзу қиламан. Бу олдимга қўйган энг эзгу мақсадларимдан. Мақсадимга эришиши йўлида эса бугун ўқиб, ўрганмоқдаман. Аммо, гоҳида баъзилар гайриоддий фикрлари билан ақлимни шошириб қўяди. Жуда ҳайронман. Нима эмиш, ўқимай туриб ҳам журналист бўлиб олиши мумкин экан. Хўш, мумкин бўлса қандай қилиб?

МАСЪУЛИЯТ КИМНИНГ БЎЙНИДА?

Шунчаки, қизиқарли мавзуларда видео лавҳалар тайёрлаб, ижтимоий тармоқларга жойлайсиз, қарабсизки журналистсиз, дейди бир акахонимиз. Очиги, бу гапдан ҳафсалам пир бўлди. Ўйлашимча, ҳар бир воқеа ва ҳодисани чуқур ўрганиш, мукамал тарзда ёритиш, ўз фикрини асослаш ва шарҳлай олиш, муносабат билдириш — чин журналистга хос хусусият. Лекин бугун кўпчилик япалоқдек телефонда тасвирга олишни ва уни ўз билганича ижтимоий тармоқларга жойлашни журналистика деб ўйлашаётгани ғалати туюлади.

Катта устозларнинг битикларини ўқиганман. Улар журналистика катта билим, чуқур тафаккур, доимий ижод ва изланишни, энг муҳими, жасорат билан холис ва ҳалоллик ила яшашни талаб қиладиган соҳадир. Унинг меҳнати оғир, нони каттик. Эл дарди, ташвиши билан яшаш осон эмаслигини таъкидлашган.

Қизик, бугун кимларнингдир бўлган-бўлмаган айбини, баъзида турли

оилавий икир-чикирларни ошкор этишни асосий ижод мезони билиб, журналист касбини ниқоб қиладиган кимсалар аслида қайси соҳа эгаси экан?

Журналистикага, матбуотга уларнинг қандай алоқаси бор? Аслида уларни блогерлик ҳунари билан шуғулланувчи шахс сифатида ҳам кўролмайсан, киши. Чунки, журналистиканинг олтин қондаси — ҳақиқатни бир томонга бўйин товламасдан ёритиш эмасми?

Жуда ачинарли, шундай шарафли касбни кейинги пайтларда баъзи бир “доно”лар ўта юзаки ҳисоблаб, бир думалаб ўзларидан журналист ёки мухбир ясаб олишмоқда. Шундай экан, мен соҳа қизиқувчиси ва келажакда шу йўналишдаги олий даргоҳларга кириб ўқишни ният қилиб турган ёш инсон сифатида, халққа чинакам матбуот, оммавий ахборот воситаси вакили киму, блогер ким, ижтимоий тармоқларда ўз профилини очган одам кимлигини

тушунтириш керакмикан, дея ўйлаб қоламан.

Ўйюк, бугун кимнинг қўлида телефон йўқ, ё ким ижтимоий тармоқларга кирмаяпти?

Ёхуд ким телеграмда ўз рақамига эга эмас?

Тавба, телефони бор одам осонгина журналист бўлиб қолаверадими? Асло. Кечириб қўясиз, керак бўлса, журналист бўлиш учун нафақат олий маълумотга эга бўлиш, балки ижодкор инсон бутун умрини шу соҳага бағишлаши керак деб биларман.

Негаки, ҳаётини соҳага бахшида

қилиб юрган қанча устозларни биларман, улар ижодини кузатиб бормоқдаман.

Айтмоқчи бўлганим шуки, улуг ва шарафли касбга соя солмоқчи бўлаётган айрим на саводи, на мутахассислигининг тайини бор бетайинлар қанча чиранмасин, уринишмасин осонгина журналист бўлиб қолишолмайди.

Машхур ҳофиз куйлаганидек, ҳақиқий журналистни эл билади, эл танийди, эл тан олади. Ундайларни ким билади?

Улуғбек ШАРОБИДДИНОВ

ИНСОФИНГ БОРМИ, НОИНСОФ?

Халқимиз орасида “Дунёни обод қиладиган ҳам, барбод қиладиган ҳам инсон, инсонни одам қиладиган инсоф!”, деган ҳикмат бор. Баъзан инсоф ҳақида гапирамизу, лекин унинг нима эканлигини унутиб қўямиз.

Менимча, инсоф — ҳаддан ошмаслик, шукр қилиш, қаноатли бўлиш... Афеуски, орамизда бу тушунчалардан йироқ ноинсоф кимсалар ҳам учраб туради. Келинг, бу ҳақда фикрлашишдан аввал ўзим кузатган бир ҳолатга эътиборингизни қаратсам.

“Сайёр қабулда муаммо осон ҳал бўлади-да. Ҳар сафар ҳоким қабулига кириб, масалани шартга айтаман, шу ернинг ўзида масъул раҳбар муаммодан хабардор қилинади ва масала тезда кўриб чиқилади”.

Машинага ўтирганимдан сўнг ўрта ёшлардаги йўловчининг суҳбатдошига айтган бу гапи қулоғимга кўнғирокдай чалинди.

— Бугун нима масалада мурожаат қилдингиз? — сўради йўловчи шеригидан.

— Қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштириш учун ер сўраганим, 10 йилга 15 сотих ер аукцион орқали ижарага бериладиган бўлди.

— Ҳа, яхши бўлибди. Эндиги қабулда нима сўрамоқчисиз?

— Хабарингиз бор, уйимда ёнгин чиққандан кейин болаларим билан бир уйда туриб қолдик. Шунга ўзимга шинамроқ бир уй куриб беришса, яхши бўларди.

Манзилга келгунча ҳокимга мурожаат қилган амаки муаммоларини айтиб нолиб келди. У таксидан тушгач эса суҳбатдоши гап бошлади.

— Бу киши бизнинг маҳалладан, яхши таний-

ман. Ишлайман, деса иш кўп, лекин ҳеч қаерда ишламайди. Қачон қараса, ҳокимиятни эшигида бир муаммоси билан турган бўлади. Тўғри, яқинда уйда ёнгин чиққанди, ҳокимият уйини таъмирлашда ёрдам қилди. Қийналиб қолишмасин, деб фарзандининг контрактини тўлаб, соғин сигир ҳам олиб беришди. Бироқ бу одамнинг муаммоси тугамайди. Борди-ю, бирор мурожаати рад этилса, бормаган жойи қолмай оламга жар солади.

Маҳалладагиларнинг ҳам энсаси қотган. Ҳозир сайёр қабулда иш топиб берилса ҳам ишламайди, қачонгача давлат ёрдам беради, ҳар йили ёрдам берасизлар, нега ишламайди, тўрт мучаси соғ бўлса, бераверсангиз еб ётаверади-да, ўзига эса “Инсофинг борми, ноинсоф!” қабилидаги гаплар кўп бўлди. Аммо, қайда...

Инсофсиз раҳбар, инсофсиз сотувчи, инсофсиз солиқчи, инсофсиз МИБ ходими... Бу рўйхатни хоҳлаганча давом эттириш мумкин. Аслида айрим одамларнинг давлатдан, ҳокимиятдан шахсий манфаат илинжида ўзини ҳар қўйга солиб, турли нарсалар талаб қилиши, берилган ёрдамга қаноат қилмай, тўрт мучаси соғ бўлиб, ҳам ўзини бечора кўрсатиши ноинсофлик эмасми? Қўнғилни хира қилувчи бундай ҳолатларни кузатиб, ёқасини тутуди одам. Нахотки, ориятдан, андишадан узоқлашиб кетдик.

Фазлидин РЎЗИБОЕВ.

Толиблардан ташкил топган Афғонистон муваққат ҳукумати 2022 йилнинг 20 декабрь кунидан эътиборан афғон аёлларига университетларда ўқиш тақиқланганини маълум қилди. Таълим вазирлиги баёнотида кўра, аёлларнинг университетларга киришига чеклов зудлик билан ва муддатсиз кучга киради. 2021 йили “Толибон” қизлар ўрта мактабларнинг катта синфларида ўқишини тақиқлаган эди.

Уч ой олдин Афғонистон олий ўқув юртра-рига кириш имтиҳонлари бўлиб ўтди, ўқишга кирганлар орасида минглаб ёш аёллар ҳам бор эди. Бироқ улар ўрганиши мумкин бўлган фанлар ва касблар чегаралангани: ветеринария, муҳандислик, иктисод ва кишлоқ хўжалиги аёллар учун тақиқланди, журналистикага эса қаттиқ чекловлар қўйилди. 21 декабрь куни пойтахт Кобулда баъзи аёллар норозилик намойишлари ўтказди. Бироқ кичик намойишлар расмийлар томонидан тезда бостирилди. Кузатувчилар фикрича, “Толибон” бу билан ўзгармаганини, яъни мўътадиллашмаганини яна бир бор исботлади. Улар аёлларнинг таълим ва ижтимоий ҳаётда иштирокини

юзлаб жамоат мактаблари, асосан, масжидлар ёки вақтинчалик чодирларда жойлашган. Ўша вақтинчалик мактаблардаги ўқувчиларнинг ярми қизлардир.

Энг ёмони, сўнгги таъқиқлар 20 йилдан бери таълим олишга одатланган афғон аёллари ҳуқуқ ва эркинликларини топтади, жамиятни орқага, жоҳилиятга қайтаради. Сўнгги йигирма йил ичида АҚШ ҳукумати Афғонистонда таълим дастурлари учун 1,2 миллиард доллардан ортиқ маблағ сарфлаган. Европа Иттифоқи ва бошқа донорлар ҳам мамлакатдаги таълимни қўллаб-қувватлаш учун нодавлат ташкилотларга юзлаб миллион доллар маблағ йўналтирди. Афғонистонда одамлар-

татган. Аёлларнинг ёлғиз уйдан чиқишини тақиқлаган эди. Мамлакатда ҳокимиятни қайта эгаллаган Толибон ўз баёнотларида ва халқаро платформадаги анжуманларда бу сафар мутлақо янги сиёсат юритишини айтиб келаятган эди. Толибон бошқаруви даврида ўтган салкам бир ярим йил мобайнида мамлакатнинг 34 вилоятдан олтитасидагина ўрта мактабларда қизлар таълими давом этди. Қизлар асосан бошланғич таълим олиш имкониятига эга бўлган олис ҳудудларда аёл ўқитувчиларни топишнинг ўзи имконсиз. ЮНИСЕФ тақдим этган маълумотларга кўра, Афғонистонда 4 миллион бола мактабга бормайди. Уларнинг 60 фоизи қизлар. Олтинчи синфдан ошган қизлар март ойидан мактабларга боришни тўхтатдилар. “Толибон”, шунингдек, у ерда «исломий муҳит» яратилса, болалар мактабларга қайтишини даъво қилган. Мамлакатда аёллар учун кўплаб тақиқлар мавжуд: улар кўпчилик иш жойларида ишлаш олмайдилар, парklar ва спорт залларига ташриф буюриш

МУВАҚҚАТ ҲУКУМАТ ВАЪДАСИНИНГ УСТИДАН ЧИҚМАЯПТИ

чеклашдек қаттиқ тақиқларни жорий қилди. Халқаро жамоатчилик бунга жиддий эътибор бериши керак”, дейди афғонистонлик талаба қизлар.

Нагархор университетининг тиббиёт йўналиши талаба йигитлари толибларнинг бу қароридан норозилигини ифодалаб, аёлларга бирдамлик сифатида имтиҳонларни бойкот қилди. Улар “Толибон”дан афғон аёлларини университетга қайтаришни талаб қилиб, имтиҳонлардан чиқиб кетишган. Афғон ёзувчиси ва инсон ҳуқуқлари фаоли Шафиқа Кхпалвак қизларга таълимни тақиқлашни инсониятга нисбатан жиноят деб атади. У халқаро жамоатчилик ва ислом давлатларидан экстремизмга қарши курашишда афғон аёлларига ёрдам беришни сўраган.

Афғон аёллари “Толибон”нинг бу қарори вақтинча экани ҳақида янграётган сўзларга ишонилмаяпти. Чунки қизларга ўрта таълим тақиқланди, мактаблар қизлар учун қайта очилши ҳақидаги ваъдалар ҳали ҳам амалга ошмади. Толибларнинг Афғонистонда 1996-2001 йиллардаги ҳукмронлиги даврида ҳам қизларнинг фақатгина 8 ёшгача мактабга боришига рухсат берилганди. Аммо бу ҳуқуқ ҳам тўлиқ қафолатланмаганди.

UNICEF ҳисоботларига кўра, афғон болаларининг атиги 4-5 фоизи бошланғич мактабда таълим олиш имкониятига эга бўлган. Натижада, 2000 йилга келиб афғон аёлларининг фақат 12,6 фоизи ўқиш ва ёзишни билган. 2021 йили “Толибон” Афғонистонда ҳокимият тепасига келганидан сўнг университетларда эркеклар ва аёллар алоҳида ўқитила бошланди. Шу билан бирга, аёлларни фақат бошқа аёллар ёки кекса ёшдаги эркекларга ўқитиши мумкин эди.

Ўзбекистон Афғонистонда хотин-қизларнинг олий ўқув юртралида ўқиш тақиқлангани тўғрисидаги хабарни “чуқур ташвиш билан қабул қилган”ини билдирди. Мамлакатимиз Ташки ишлар вазирлиги ўз баёнотида бу қарорнинг қайта кўриб чиқилишидан умид билдирган: “Афғон халқининг тинч ва фаровон келажакни барпо этиш йўлидаги интилишларини қўллаб-қувватлашга қаратилган қатъий белгиси сифатида ушбу қарор қайта кўриб чиқилишига умид қиламиз”.

Таъкидлаш керакки, Афғонистон Муваққат ҳукумати қарорини БМТ, АҚШ, Европа иттифоқи, Россия ва бошқа давлатлар ҳам қоралади. Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Болалар агентлиги ЮНИСЕФ маълумотида кўра, Толибон тақиқи 1,1 миллиондан ортиқ афғон қизларини ўрта таълим олиш ҳуқуқидан маҳрум этди. Афғонистон кишлоқларида ўн минглаб болалар ўқиш ва ёзишни ўрганаётган

нинг хотин-қизлар таълимига бўлган муносабати яхши томонга ўзгарган ҳам эди. Чунки уларга аёл шифокорлар, ўқитувчилар, ёзувчилар кераклигини билишади.

Толибонга кўра, қизларни ўқитмаслик диний тамойилларга асосланади. Аммо ислом уламолари фикрича, мусулмонлар илм излаши шарт ва динда бундай жинсий ажратишга йўл қўйилмайди.

Ҳозирда Афғонистонда қизлар олтинчи синфгача ўқий олади холос, агар бунинг учун шароит яратилган бўлса. Акс ҳолда улар бу ҳуқуқдан ҳам маҳрум. Толибоннинг диний раҳнамоси Ҳибатулла Охундзода таълим сиёсатини тушунтирмайди. Лекин Кобулдаги раҳбарларнинг айтишича, Охундзода рухсат берсагина қизлар юқори синфларда ўқий бошлайди. Афғонистонда кўплаб уламолар ва зиёлилар қизларнинг мактабга қатнаши жамият келажак учун сув ва ҳаводек зарур, дея ундашига қарамай, Толибон қарорини ўзгартирмаяпти. “Ислом хотин-қизларнинг зиё излаши, илм олиб, ҳунар ўрганишини тарғиб қилади”, - дейди Кобулда бу ҳуқуқни талаб қилаётган фаоллар, ҳукуматга мурожаатида. Афғонистон пойтахтида бундай талаблар ва намойишлар тинмаяпти.

Асоссиз ва адолатсиз тақиқлар қўйиш аслида исломга зиддир, дейди олимлар ва фаоллар. Фуқаро ҳуқуқлари ва ислом бўйича мутахассис Зайнаб Чодрийнинг айтишича, Толибоннинг хатти-ҳаракатлари исломий эмас, қабилавий удумлардир. Афғонистонда хотин-қизлар саломатлиги ўта заиф, саводсизлик даражаси юқори, улар мунтазам равишда эзилиб, жамиятдан узоклаштирилиши афғонларнинг диний эмас, қабилавий менталитети маҳсулидир, дея хулоса қилади кўплаб зиёлилар.

Толибоннинг аёллар таълимини чеклашга қаратилган фавқулодда тақиқи ортидан маҳаллий ҳамда халқаро майдонларда Толибон сиёсатига нисбатан танқидлар кучаймоқда. Гурӯҳнинг барча қизларнинг таълим олишига рухсат бериш борасидаги ваъдаларини бажармаётгани эътирозларга сабаб бўлмоқда. Толибоннинг БМТ даги доимий элчиси Сухайл Шохиннинг изоҳлашича, ўсмир қизлар таълимига қўйилган тақиқ вақтинчалик чора. Буни доимий деб қабул қилиш хато. “Қарор қизлар таълимини тақиқлаш билан боғлиқ эмас. Бу ўсмир қизлар мактаб формаси стандартларини белгилаш билан боғлиқ техник масала. Бу таълимни тақиқлаш эмас, кечиктириш чораси. Умид қиламизки, мактаб формасига доир масала қисқа фурсатда ўз ечимини топади”, - деди Шохин.

Толибон Афғонистонни бошқарган 1996-2001-йилларда қизлар таълимини тўх-

тақиқланади, шунингдек, жамоат жойларида бутунлай ёпиқ кийим кийиш талаб қилинади.

Европа Иттифоқи, Бирлашган Миллатлар ташкилоти ва АҚШ “Толибон”нинг қарорини қоралади. Европа Иттифоқи дипломати Жозеп Боррелнинг матбуот котиби Набила Мас-срала бунга «Афғонистондаги аёлларнинг ўз ҳуқуқлари ва асосий эркинликларини амалга ошириш имкониятларини яна бир қаттиқ чеклаш» ва «инсонпарварлик тамойилларини очикдан-очик бузиш» деб атади.

Бирлашган Миллатлар ташкилоти Хавфсизлик кенгаши “Толибон” ҳаракатини Афғонистондаги ҳаётнинг барча жабҳаларида аёлларнинг «тўлиқ, тенг ва мазмунли» иштирокини таъминлашга чақирди. Шу тариқа Хавфсизлик кенгаши яқинда Афғонистонда аёлларнинг ноҳуқумат ташкилотларда ишлашига тақиқ жорий қилинганга муносабат билдирди. БМТ Хавфсизлик кенгашининг барча 15 аъзоси консенсус қарори билан қабул қилинган баёнотида айтилишича, “Толибон” қарорлари «инсон ҳуқуқлари ва асосий эркинликларига хурмат эрозиясининг кучайиб бораётганидан далолат беради». Хусусан, аёлларнинг нодавлат ташкилотларда ишлашини тақиқлаш Афғонистондаги «гуманитар операцияларга сезиларли ва дарҳол таъсир кўрсатади». «Ушбу чекловлар «Толибон» ҳаракатининг афғон халқи олдидаги мажбуриятларига, шунингдек, халқаро ҳамжамиятнинг кутган нарсаларига зиддир», — дея хулоса қилди Бирлашган Миллатлар ташкилоти.

«Толибон» вакилларида иборат Афғонистон ҳукумати барча миллий ва халқаро нодавлат ташкилотларига аёлларни ишдан бўшатиш ҳақида кўрсатма берди. Бунга кийини билан боғлиқ «жиддий шикоятлар» сабаб бўлгани айтилмоқда. «Кийиниш қодаларига, шунингдек, аёлларнинг миллий ва халқаро ташкилотларда ишлашига оид бошқа меъёр ва қодаларга риоя қилмаслик юзасидан жиддий шикоятлар келиб тушди», дейилади барча нодавлат нотижорат ташкилотларига юборилган хабарномада. «Иқтисодиёт вазирлиги барча ташкилотларга аёлларнинг меҳнатини тўхта-тишни буюради», дейилади хужжатда. БМТ бу тақиқ мамлакатда фаолият юритаётган кўплаб гуманитар ташкилотлар фаолиятига путур етказишидан огоҳлантирди.

Абдували СОЙИБНАЗАРОВ,
шарҳловчи.

ЖАМИЯТ

BONG.UZ

Муассислар:

Табиат ресурслари
вазирлиги.

Тадбиркорлар ва
ишбилармонлар

ҳаракати —
Ўзбекистон

Либерал-демократик
партияси.

Ўзбекистон

Нодавлат нотижорат
ташкилотлари миллий
ассоциацияси.

Ўзбекистон

Савдо-саноат
палатаси.

Бош муҳаррир

Максуд ЖОНИХОНОВ

Газета таҳририятнинг
компьютер бўлимида
саҳифаланди.

“Шарқ” нашриёт-матбаа
акциядорлик компанияси
босмаҳонасида чоп этилди.

Манзил:

Буюк Турон кўчаси 41.

Буюртма рақами Г-110

Адади: 1012.

Пайшанба куни чиқади.

Қоғоз бичими А-3,

ҳажми 2 босма табоқ.

Баҳоси келишилган нарҳда.

Газета Ўзбекистон

матбуот ва ахборот

агентлигида

2006 йил 0010-рақам билан

рўйхатга олинган.

ISSN 2010-7722

Газетанинг полиграфик
жихатдан сифатли чоп
этилишига “Шарқ” нашриёт-
матбаа акциядорлик
компанияси масъул.

100000, Тошкент шаҳри
Матбуотчилар кўчаси 32.
Маълумот учун телефонлар:
71-233-72-77,
71-233-91-55

Реклама ва эълонлар учун:

Электрон почта:

jamiyat@mail.uz

Газета индекси — 131

“ЖАМИЯТ”дан олинган

маълумотларда манба

сифатида газета номи

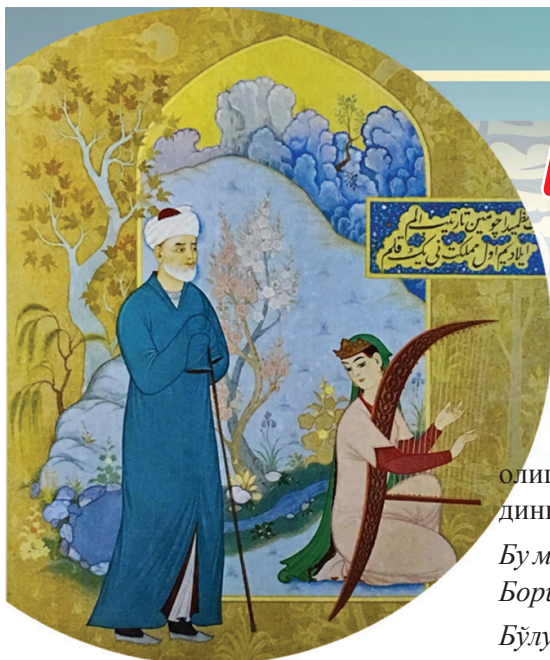
кўрсатилиши шарт.

Топширилган вақти:

20:00

1 2 3 4 5 6

НОЛГОС Давлат рақобат қўмитаси Тошкент шаҳар ҳудудий бошқармаси томонидан 07.12.2017 йилда 60-сон билан рўйхатга олинган олди-сотди шартномага асосан Тошкент шаҳар ҳокимлиги “Бинолардан фойдаланиш дирекцияси” ДУК балансидаги Тошкент шаҳар, Сергели тумани, Жанубий sanoat зонасида жойлашган “Собик монолит уйларни куриш базаси” бино ва иншоотларига нисбатан берилган 2017 йил 12 декабрдаги 22-сон мулк ҳуқуқини тасдиқловчи давлат ордери йўқолганлиги сабабли бекор қилинади.

БУЛБУЛ ВА ГУЛ

Ҳазрат Алишер Навоий муҳаббати ҳақидаги фикр-мулоҳазалар, тахминлар олти асрким давом этмоқда ва бундан кейин ҳам давом этаверади. Чунки Ҳазрат ишқи, севимлиси тўғрисида аниқ тарихий манбаа йўқ. Бундай вақтда ҳар хил фаразларга, ҳаёлотга эрк берилиши табиий ҳол. Шукурки, халқ ижоди донишлик сарчаимасидан сув ичган. Халқ доно, унинг ижоди эса беназир. Айнан халқ ижодида Навоийнинг севгилиси сифатида Гули тилга олинган.

олиш учун тузган мажлиси кўз олдингизда гавдаланади.

*Бу мажлис ичра ҳозир ўн дилором,
Бори ҳам сарв қомат, ҳам гуландом:*

*Бўлуб Ширин бисотининг надими,
Алардин хуш Миҳинбону ҳарими.*

*Келиб ҳар қайси бир фазл ичра моҳир,
Маҳорат шеваси ҳар бирда зоҳир.*

*Бири ашъор баҳри ичра гаввос,
Бири адвор даври ичра раққос.*

*Бири мантиқ русумида рақамкаш,
Бири ҳайъат руқумида қаламкаш.*

*Бирининг шеваси илми ҳақойиқ,
Балогатда бири айтиб дақойиқ.*

*Бири тарихда, сўз айтиб фасона,
Бири ҳикмат фани ичра яғона.*

*Ҳисоб ичра бирининг зиҳни бориб,
Муаммода бириси от чиқориб.*

*Бу фанларда бир-бирдин аҳсан,
Юз ул фанлиқ аро ҳар қайси якфан.*

*Дилорому Дилорою Дилосо,
Гуландому Суманбўю Сумансо.*

*Паричеҳру Паризоду Париваш,
Парипайкар зиҳи ўн исми дилкаш...*

Бу мисраларнинг насрий баёни академик шоиримиз Ғафур Ғулом наздида шундай: “Бу мажлисда ўнта дилором қиз бор эди. Уларнинг ҳаммаси ҳам сарвқомат, гулбадан эдилар. Улар Шириннинг хос хизматчилари бўлиб, Миҳинбону ҳарами шу қизлар билан ёқимли эди. Уларнинг ҳар бири бир фан бобида моҳир, моҳирлиги ҳар бирида кўриниб турарди.

Бири шеър дарёсида гаввос бўлса, бири чирмандага чир айланиб ўйин тушадиган раққоса эди. Бири мантиқ илмининг қонун-қоидаларини ўзига касб қилиб олган бўлса, яна бири ҳайъат (астрономия) илми бўйича қалам тебратарди. Тагин биттасининг хунари ҳақиқат илмлари бўлса, бошқаси чиройли сўзлашнинг нозик-нозик томонларини ечиб берарди. Яна бириси тарихдан афсоналар сўзласа, иккинчиси ҳикмат фанида яғона эди. Тагин бирининг зехни ҳисобда ўткир бўлса, бошқа бириси муаммолар ечишда ном чиқарган эди.

Бу фанларда буларнинг ҳар бири ўз йўлига уста, шу фандаги юзлаб кишиларга татир эди. Уларнинг исмлари Дилором, Дилоро, Дилосо, Гуландом, Суманбў, Сумансо, Паричеҳр, Паризод, Париваш, Парипайкарлар бўлиб, ўн исм ҳам жуда ёқимли эди.

Замон пиёласи тўла-тўла айланди. Базмдагиларнинг димоғи базмнинг ўзига ўхшаб қизиб кетди. Миҳинбону ўзининг билимдонлигини кўрсатиб, уларга нозик-нозик саволларни берарди. Андак имо билан улар ҳам юз дилкаш сўзларни топиб, саволларга жавоб қилардилар. Шу хилда фанлар бозорига безовталик тушиб, ғавғо Уторид юлдузигача яқинлашиб борди. Ҳар хунарманд шўх, гўзал ўз билган фанидан ғаройиб ишларни кўрсата бошлади.

Буларнинг сўзларини диққат билан тинглаган Фарҳод ўзи ҳам кўп ёдидан кўтарилган илмий гапларни қайтадан эслади. У шаробнинг таъсиридан, кетма-кет узатилаётган пиёладан журъати ортиб, ботирлашиб кетган эди. Унинг аслида табиати тоза, зехни баланд бўлгани учун замон уни камолот эгаси қилган эди. Фарҳод ўзининг шу равшан таъбидан келиб чиқиб, ҳар бир қизга унинг ўз фанига оид саволлар берарди. Унинг ўртага ташлаган масалалари шу вақтгача ҳеч эшитилмаган масалалар бўлгани учун санамлар жавобга ожиз қолдилар. Улар шубҳага сабаб бўлган жумбоқларни еча олмагач, Фарҳод уларни ўзи ечиб берарди. Унинг гап-сўзларининг чиройлилиги олдида идрок деган нарса қусурли, унинг ҳар бир сўзи гавҳардай тоза эди. Гап-сўзлардаги маъноларнинг ниҳоятда нозиклиги базмдагиларни ҳам ақлу ҳушидан ажратиб қўйган эди.

Миҳинбону Фарҳоднинг гапларидан ҳайрон, эшитган сари ўзини йўқотиб борарди. Фарҳоднинг сўзларидан илоҳий сирлар зоҳир бўлар, жамолидан шахзодалиги аён бўлиб борарди. Ойдек юзи лоланусха пиёладек қизарган, янги чиққан соқол-мўйлаби ул ойнинг гардишини эслатарди.

Билимлар билан тарбия топган, ҳамма билимдонларнинг бошлиғига бошлиқ Миҳинбону билдики, бу тошйўнар йигит гавҳарли тождан бошини олиб қочиб юрган экан”.

Достонда Фарҳоднинг ўнта сарвқомат, гулбадан ва бирор фанда моҳир қизлар даврасида Ширинни ўйлаганини ўқиганимиздан кейин кўнгли пок, кўзи пок, тили пок, сўзи пок, ўзи пок Ҳазрат Навоийнинг намозшомда келган Давлатбахтга нисбатан ўз поклигига хилоф бирор иш қилмаслигини олдиндан биламиз. “Бадоеъ ул-вақоеъ”да бу

шундай ифодаланади: “Алқисса, канизак узоқ вақт ҳикоят бошлаб кўб вақт ўлтурди ва сўз қизигон ҳолда деди: – Оҳ, нечук этарманким, вақт кеч бўлубдур. Мир деди: – Ҳеч бок йўқтур. Кеча бу ерда бўлгил ва онинг муддаоси ҳам бу эрди. Мир ўз уйининг жаворида онинг учун бир уй таъйин этти. Ул ҳамул уйга борди ва кечадан бир пос ўтгандан сўнг келиб, яна Мирнинг уйига кирди. Мир они кўруб фаросат била билдиким, муддаоси недур. Аммо тағофул килди. Ул канизак ширин забонлиқ била деди: – Эй Маҳзум, ман андоғ тасаввур қилдимким, баданимнинг ҳар мўйи бир занжирдек бўлуб мани чекиб бу жонибга келтурди... Мир деди: – Мундоқ тамаъ ва таклифлар бекордур. Маълум бўлдиким, на иш учун бу ерга келмишсиз. Сизнинг била бир жамоанинг аросига бир мушқил масала тушибдур ва онинг мақоламаси узоқга чекибдур. Иншооллох, ул мушқил кашфи анкариб зоҳир бўлур...” Ва Ҳазрат Навоий бемаъни гумонларда тўқилган уйдирмалар уйланмаслиги сабаби эмаслигини англади, асосий сабаб эътиқод мустаҳкамлигида эканлигини тушунтириш учун канизакка шундай дейди: “...Бурун ҳам қилмашишимиз ва ҳоло ҳам қилмасмиз ва сўнгра ҳам қилмағумиздур” (Юкоридаги китоб. 313-314-бетлар).

Зайниддин Восифийнинг “Бадоеъ ул-вақоеъ” асаридаги бу тафсилот Ҳазрат Навоий ҳақидаги бемаъни гумонлардаги уйдирмалар беҳудалигини узил-кесил исботлайди. Яна шуни ҳам биламизки, тоғни, чинорни кўрмаган шоир тоғ ва чинор ҳақида шеър ёза олмайди. Яъни, булбул борки, гул ишқида наво қилади. Агар Алишер Навоий кимнидир севмаган бўлса, ишқ ҳақида инсониятга беназир ғазал-достонларни мерос қолдирармиди?! Бирок, кимни севган? Бу ҳақда аниқ-тиниқ тарихий манбани ҳозирча учратмадик. Умидимиз шуки, қачондир аниқ-тиниқ тарихий манба топилади ва инсоният Алишер Навоий севгилисининг исмини билиб олади. Унгача Ҳазратнинг бизга мерос қолдирган беназир ғазал-достонларини ўқиб завқланишимиз, фикримизни кенгайтиришимиз лозимдир.

Асрор МЎМИН,
Ўзбекистон Ёзувчилар
уюшмаси аъзоси